

Goed boeren in de steden

Wie? Esther Beeckaert is FWO-onderzoeker rurale geschiedenis (UGent en VUB), Tim Soens is milieuhistoricus verbonden aan het Centrum voor Stadsgeschiedenis (UAntwerpen).

Voor steden op zoek naar duurzame en betaalbare voeding, is de aankoop van landbouwgrond zowel een beproefd recept als een wissel op de toekomst, schrijven Esther Beeckaert en Tim Soens.

De Brusselse regering wil Brabantse landbouwgrond kopen om lokale landbouw te promoten, biodiversiteit te bewaren en de voedselbevoorrading van de Brusselse bevolking te garanderen ([DS 23/11/2020](#)). Hiervoor trekt die regering in 2021 1,5 miljoen euro uit. Gezien de hoge prijzen voor landbouwgrond zal dat hoogstens enkele hectaren grond opleveren. Toch stonden excellenties uit de Vlaamse, Waalse en Federale regeringen nadien te drummen om het Brusselse initiatief unaniem af te keuren. Onverzoenbaar met de vrijemarkteconomie volgens de Vlaamse minister van Landbouw Hilde Crevits (CD&V). En haar federale collega David Clarinval (MR) sprak zelfs van een ‘middeleeuwse opvatting’ die, volgens hem, ‘weinig respect toont voor boeren in Vlaanderen en Wallonië’.

Voedsel is een basisbehoefte voor elke burger, en voor de productie van voedsel is nu eenmaal land nodig. Steden en stedelijke instellingen waren altijd al actieve spelers op de grondmarkt, zowel in de onmiddellijke omgeving van de stad als in het hinterland. Eeuwenlang was dat stedelijk bezit van landbouwgronden gunstig voor burger én boer. Pas sinds kort bieden steden gronden massaal te koop aan op de markt, waarmee ze een sleutel voor een creatief voedselbeleid uit handen geven.

De stedelijke grondposities gaan veelal terug op middeleeuwse en vroegmoderne landontginningsprojecten en schenkingen. Een deel van die gronden, in de onmiddellijke nabijheid van de stad, werd vaak als ‘common’ gebruikt voor de stedelijke bevolking. In Vlaanderen zijn die stedelijke commons doorgaans al vroeg verdwenen, maar wie in Londen ooit op Hampstead Heath wandelde, weet hoe vitaal die publieke gronden voor de leefbaarheid van de stad zijn. Veruit de belangrijkste vormen van stedelijk bezit van landbouwgrond waren én zijn echter de hoeves en gronden buiten de stad, die eeuwenlang verpacht werden aan lokale boeren. Die verpachting kon verschillende vormen aannemen. In een eerste model stond louter de financiële return voor de stad voorop. Grond werd zo goedkoop mogelijk verworven, vaak ten koste van boeren die in tijden van crisis gedwongen waren hun gronden onder de marktwaarde te verkopen. In de Vlaamse en Nederlandse kustpolders verwierven stedelingen en stedelijke instellingen het eigenaarschap van grote stukken vruchtbare poldergrond, ten koste van boeren die door overstromingen have en goed verloren hadden. Dit soort grondposities genereerden vooral geld voor de stad. Voedsel was van ondergeschikt belang. Veel vaker voorkomend was echter een tweede model, waarbij doelbewust een win-winrelatie tussen de stedelijke eigenaar en de landbouwer werd nagestreefd, en waarin voedsel wel een belangrijke rol speelde. Van Brugge tot Luik bevoorraadde een dens netwerk van kapitale hoeves eeuwenlang de sociale voorzieningen van de stad met geld, maar ook met graan, runderen, varkens, pluimvee, zuivel en hout. Voedselmarkten waren ook vroeger al volatiel, en rechtstreekse levering van producent naar consument garandeerde kwantiteit én kwaliteit. In ruil droegen de instellingen een deel van het risico en de investeringen, en garandeerden ze de pachters een duurzame toegang tot het land. Vooral dat tweede model kan inspiratie bieden voor het stedelijk voedselbeleid van de 21e eeuw.

Vandaag maken steden ‘stadslandbouw’ opnieuw tot een speerpunt van hun beleid, maar daarbij wordt vaak niet verder gekeken dan het eigen grondgebied. De historische erfenis van publieke grondposities in verder afgelegen gemeenten wordt in sneltempo verkocht. In de afgelopen bestuursperiode verkochten Vlaamse steden en gemeenten voor meer dan 1,6 miljard euro aan publieke eigendommen – het equivalent van ongeveer 32,000 hectare of een gebied ter grootte van Brussel-stad. Die verkoop levert ongetwijfeld broodnodige inkomsten op voor investeringen in

bijvoorbeeld sociale huisvesting, maar ontnemt de steden en hun inwoners de belangrijkste hefboom om zelf te wegen op de voedselbevoorrading van de toekomst. En wie profiteert van die grondverkopen? Voor de meeste familiale landbouwbedrijven is de integrale aankoop van hun hoeve financieel onhaalbaar. Rijke grondspeculanten en agro-industriële concerns springen dan op de kar. Zo mocht ondernemer Fernand Huts onlangs 450 hectare grond van het Gentse OCMW overkopen – een privatisering van publiek bezit die pas echt ‘middeleeuws’ aanvoelt.

In 2020 toonde de coronacrisis eens te meer aan dat het huidige ‘vrijgemaakte’ landbouw- en voedselbeleid zijn limieten bereikt heeft. Boeren die afhankelijk zijn van de exportmarkt kregen hun producten niet verkocht en zagen hun gezinsinkomen instorten, terwijl stedelijke voedselbanken overbevraagd werden. Daarbovenop kwamen wederom een droog voorjaar en een ongezien warme zomer die ons landbouwsysteem in de frontlinie van de klimaatsverandering plaatsen. Initiatieven die landbouwer en stedelijke consument direct verbinden, bloeiden daarentegen als nooit tevoren. Dat Brussel daarbij zijn eigenaarschap van landbouwgrond niet afbouwt, maar net uitbreidt en een beproefd recept heruitvindt, kunnen we alleen maar toejuichen. De verontschuldigheden die de bevoegde minister Alain Maron (Ecolo) woensdag aan de Vlaamse en Waalse landbouwers aanbod, waren volstrekt overboden. Publieke grondposities vormen geen ‘concurrentie’ voor onze boeren, maar kunnen stabiele lange-termijnrelaties tot stand brengen tussen producenten en consumenten. Gegarandeerde afzetmarkten en toegang tot grond in ruil voor betaalbaar, crisisbestendig en gezond voedsel. In plaats van verkrampt vast te houden aan een utopisch beeld van de ‘vrije markt’ en zich blind te staren op de monetaire waarde van landbouwgrond, moeten onze overheden en publieke instellingen net als hun middeleeuwse voorgangers het bezit van landbouwgrond koesteren en ambities voor stadslandbouw letterlijk in de grond verankeren. Het hoeven niet altijd de Romeinen te zijn die ons inspireren.